

Prawniczy autorytet epistemiczny w Polsce. Dynamika i rozwój w latach 1986-2020

Wydarzenia polityczne w Polsce od 2015 roku skupiają uwagę konstytucjonistów i teoretyków prawa z różnych stron świata. Sytuacja ta określana jest jako "cofanie się demokracji", "populizm" lub "kryzys rządów prawa". Co ciekawe, i co odróżnia Polskę od innych krajów przechodzących przez podobne procesy, to to, że zawody prawnicze (zwłaszcza sędziowie) stały się głównym przedmiotem rządowych reform i krytyki. Przestrzeń publiczna stała się areną kontestacji, obrony i analizy roli przedstawicieli zawodów prawniczych w życiu politycznym kraju.

Powyższa sytuacja wymaga szerszej refleksji obejmującej sposoby budowania, utrzymywania i naginania autorytetu prawniczego. Projekt opiera się na trzech założeniach: 1. Autorytet prawniczy to autorytet epistemiczny związana z postrzeganiem prawników jako nosicieli wiedzy. 2. W przypadku Polski obserwujemy bezprecedensową dynamikę budowania tego autorytetu, która związana jest z transformacją ustrojową od socjalizmu do liberalnej demokracji (1986-2020). 3. Transformacja i jej konsekwencje nadal determinują rolę i postrzeganie zawodów prawniczych w polskiej demokracji.

Filozofowie i socjologowie odróżniają pojęcie autorytetu od pojęcia władzy (Arendt 1954, Furedi 2013). Autorytet to coś więcej niż tylko możliwość wydawania poleceń innym - to wpływ na nich, ale uzasadniony. Podmiot, który podporządkowuje się wpływowi autorytetu, akceptuje ten stan rzeczy. W tym sensie autorytet jest władzą normatywną, akceptowalną. Przedstawiciele zawodów prawniczych mają autorytet, która opiera się na uznaniu ich za nosicieli wiedzy. Prawnicy, niezależnie od ich osobistych kwalifikacji, są członkami społeczności, która posiada specjalistyczną wiedzę na temat treści prawa. Ich autorytet opiera się na przydatności tej wiedzy przy podejmowaniu decyzji. Dotyczy to w szczególności podejmowania decyzji politycznych w demokracji konstytucyjnej – uznanie, że dana decyzja jest/nie jest zgodna z konstytucją, wpływa na możliwość jej wykonania i jej legitymizację. Skuteczność tej normatywnej władzy wymaga akceptacji wizji prawa i polityki, w której rola prawa sprowadza się do ograniczania polityki. Jest to ściśle związane z atrybutem neutralności. Wspólnota prawników może odgrywać swoją rolę tylko wtedy, gdy dominuje społeczne przekonanie o jej neutralności. Podważanie tezy o neutralności prawników – jak to systematycznie czyni się w Polsce od 2015 roku – jest więc jednocześnie podważaniem autorytetu wiedzy prawniczej.

Poprzez wywiady narracyjne z przedstawicielami elity prawniczej (sędziami i byłymi sędziami Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego, członkami Krajowej Rady Sądownictwa, osobami pełniącymi funkcje Rzecznika Praw Obywatelskich) oraz *case studies* członkowie projektu zamierzają sprawdzić:

1. sposób, w jaki prawnicy postrzegają swoją wiedzę (czy jest to wiedza stała czy zmienna, zamknięta czy otwarta na dyskusję);
2. sposób, w jaki postrzegają rolę swojej wiedzy w społeczeństwie (czy wiedza ta pozwala na rozwiązywanie sporów lub podejmowanie lepszych decyzji politycznych);
3. jakie zagrożenia widzą dla tej wiedzy ze strony polityki i innych systemów wiedzy (np. socjologii czy filozofii).